

Örmények Magyarországon

Írta: Herczeg Adrienn

Az örmények magyarországi jelenléte a középkortól dokumentálható. A Kézai és Thuróczy krónikák szerint már honfoglaló elődeinkkel is érkeztek örmények a Kárpát-medencébe. II. Endre magyar király kereszties hadjáratai során Örményországba is eljutott, s András fiát majdnem összeházasította II. Levon örmény király Zabel, magyarul Izabella nevű lányával. Amikor II. Endre hazatért, egy kisebb örmény kolónia is vele tartott, akiknek többsége Esztergomban és annak környékén telepedett le, amit az okiratok Terra Armenorum néven illetnek. Ez a kolónia már vámmentes jogokat kapott, melyeket IV. Béla 1243-ban oklevéllel erősített meg. Az örmények elszórt jelenlétére krónikák és helyiségnévek is utalnak. Ilyen például Örményes.

Az betelepítés évének 1672-öt tartják, amikor Apafi Mihály fejedelemtől az örmények letelepedési engedélyt és kiváltság jogokat kaptak. Nagyobb arányú betelepülésről beszélhetünk a 18. században, amikor jelentősebb számú örmény érkezett főként Moldovából. A 18. század második felében az örmények nem a keresztény vallásuk, nem is a magas adóterhek miatt hagyták el Moldovát, hanem azért, mert 1671-ben részt vettek a Gheorge Duca fejedelem elleni felkelésben, s a megtorlástól és a törököktől való félelem miatt Erdélybe települtek át (mintegy 600 család), s a határ menti városokban telepedtek le: Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, Marosfalu, Petele, Kanta, Ebesfalva. A magyarországi örmények többnyire az 1672-ben Erdélybe települtek leszármazottjai.

Az erdélyi örmények kis létszámuk ellenére, az erdélyi kereskedelem és ipar negyedét a kezükben tartották. Foglalkozásukat tekintve elmondható, hogy iparosok voltak: szücsök, tímárok, kereskedők. A bőrfeldolgozásban olyan szakmai tudással rendelkeztek, hogy szinte az egész magyarországi piacot a kezükben tartották, majd minden jelentősebb erdélyi városban volt boltjuk, s vásárok idején sátorállítási jogot kaptak.

Mária Terézia uralkodásának idején (1740-1780) nemesi rangot is tudtak vásárolni, mivel a háborúk magas költsége miatt a kincstár kiürült, s minden bevételre szüksége volt az országnak. 1740 és 1763 között 41 örmény család kapott nemesi rangot. Ezek a családok magyar vezetékneveket vettek fel, úgy mint Kiss, Lázár vagy Czecz. Az örmények kiváltságjogokat is élveztek. Például Szamosújváron kiváltság volt városi polgárnak lenni. Az örmények megkapták ezt a címet, de más betelepülők akkor sem kaphatták meg ha örménnyel, vagy más városi polgárral házasodtak.

Az 1848-49-es szabadságharcban hetvennél is több örmény származású tiszt, és majd 200 közkatoná vett részt a harcokban a magyarok oldalán. Köztük volt Kiss Ernő és Lázár Vilmos is, akik Aradon vértanúhalált haltak. A feudális korlátok feloldásával felgyorsult az asszimiláció folyamata, s megkezdődött egyfajta beolvadás, azonban mindennek ellenére az örmények megtartották identitásukat. Az első világháborút lezáró Trianoni békeszerződés az örményeket is rosszul érintette, mert birtokaik az elcsatolt területeken voltak, míg állásuk a

fővároshoz kötötte őket, ráadásul a határon túlra került területeken megszüntették a magyar államigazgatást, így az örmények nagy számban váltak munkanélkülivé. Tömeges vándorlás indult el Magyarország felé, főleg Budapestre. A két világháború között Budapest lett az örmények egyik legnagyobb gyűjtőhelye, ahol az Erdélyből elvándorolt, de a nagy örmény népiirtás menekültjei is otthonra találtak.

A II. világháború, s azt követő kommunista diktatúrák rombolták az örménység társadalmi pozícióját. A civil kezdeményezések háttérbe szorultak. A szovjet időszakban sok keleti örmény család, akiknek volt kapcsolata a magyarországi örményekkel, Magyarországra költözött. A magyarországi örmények újjászerveződésének az 1994-es törvények biztosítottak keretet, mert immár nemzetiségi keretek között, civil szervezetként, s államilag támogatott költségvetésből tudták ápolni hagyományaikat, kultúrájukat. Számos civil szervezet jött létre, melyeknek célja, hogy figyelemmel kísérje a magyarországi örmények kulturális helyzetét, összefogja az örményeket.

A rendszerváltást követően újraéledt az örmény kulturális, vallási és társasági élet. A hazai örmények immár a magyart tekintik anyanyelvüknek, az örményt kissé, vagy egyáltalán nem beszélnek. Asszimilálódtak, azonban identitásukat, kultúrájukat, hagyományaikat megőrizték, s folyamatosan ápolják. A rendszerváltást követően az örmények alapították meg elsőként a kisebbségi önkormányzatukat, s több egyesület is alakult.

Jelenleg az örményeknek 32 települési kisebbségi önkormányzatuk, egy országis kisebbségi önkormányzatuk, 20 kisebbségi szervezetük és 1 alapítványuk van. Számos utcánév, tér, emlékpark viseli örmény származású híres személy nevét, vagy mutatja be az örmény történelem egy részletét. Szegeden kökereszt őrzi az Örmény népiirtás áldozatainak emlékét, míg például Budapesten Örmény-Magyar Katonai emlékművet emeltek. Civil örmény szervezetek például: Armenia Népe Kulturális Egyesület (<http://www.ararat.hu/>) Kilikia Kulturális Egyesület Az Örmény Kultúráért Alapítvány (<http://www.armenians.hu/>) Örmény Kulturális és Információs Központ.

Az örmény-magyar kapcsolatokban nagy fordulópontot jelentett 2012. augusztus 30-a, mikor a Magyarország vezetősége átadta a baltás gyilkosként elhíresült Safarovot Azerbajdzsánnak. Ezen a napon Örményország megszakította diplomáciai kapcsolatait Magyarországgal. Ezt követően a magyar ifjúsági ökölvívó válogatott nem vett részt a 2012-ben Jerevánban megrendezett Ifjúsági Ökölvívó Világbajnokságon, mert az örmény reakciótól tartva a magyar Külügyminisztérium nem javasolta a magyar sportolók Örményországba utazását. Félték az örmény reakcióktól. Itt hozzá tenném, hogy a kiadatást követően nem sokkal magam is jártam is Örményországban, és kizárólag pozitív tapasztalatokkal érkeztem haza.

A magyarországi örményeknek számos örmény elnevezésű közterük, önkormányzatuk, templomuk, kulturális központjuk, kiállításai, újságjuk, itteni magyar életük is van, ráadásul több évszázados múltjuk a magyar történelemben, tele hősekkel, nagy tudósokkal és művészekkel. Utóbbiakból lássuk néhány példát:

Agárdi Gábor- Nemzet Színésze díjas, Kossuth-díjas, kétszeres Jászai Mari-díjas magyar színművész, ikon- és portréfestő

Czetz János- Bem vezérkari főnöke, a Piski csata hőse, argentin katonatiszti iskola alapítója, 1948/49-es szabadságharcban honvéd tábornok

Dániel Ernő- a milleniumi ünnepek vezetője, kereskedelmi miniszter

Hallósy Miklós- gyémántdiplomás erdőmérnök

Hollósy Kornélia- opera énekesnő, Bánk Bán ősbemutatóján Melinda, „magyar csalogány”

Jankovics Marcell- Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar rajzfilmrendező, író, politikus

Lukács Béla- miniszter, kormánybiztos, államtitkár

Moldován Stefánia- operaénekes, Liszt-díjas

A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program- Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.